

MED KNJIGAMI

LOVRO KUHAR — PREŽIHOV VORANC, ZBRANO DELO I

V zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev so začeli izhajati spisi Prežihovega Voranca; urejata jih D. Druškovič in J. Koruza. Prva knjiga Prežihovega Zbranega dela* obsega vse pripovedne spise, ki jih je pisatelj napisal v letih 1909 do 1927 in za katere je zanesljivo ugotovljeno, da so njegovi; izpuščena je samo novela *Vodnjak* iz leta 1925, ki jo je pisatelj sam uvrstil v zbirko *Samorastniki*.

Pri svojem delu sta se urednika držala že ustaljenih, preizkušenih in priznanih načel, ki so se izoblikovala v zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Za osnovo prvega obdobja Prežihovega literarnega delovanja sta vzela zbirko *Povesti* iz leta 1925. Pod naslovom *Nezbrane novele in črtice 1909—1927* sta uredila druge leposlovne spise, ki jih je njihov tvorec napisal, preden je odšel v tujino. Večinoma so vsi ti spisi javnosti malo znani, ker so poleg *Povesti* samo nekateri izmed njih doživeli ponatis v knjigi izbrane krajše proze *Kanjuh iz Zagate*. Največ teh novel in črtic je v Zbranih delih prvič ponatisnjenih naravnost iz časopisov in revij: *Mir*, *Domači prijatelj*, *Zarja*, *Ljubljanski zvon*, *Slovenski ilustrovani tednik*, *Ilustrovani glasnik*, *Kres*, *Pod lipo*, iz *Novih obzorij* 1955 in iz Prežihovega zbornika (1955).

Prežihov književniški nastop in celotno prvo obdobje njegovega literarnega dela sta zelo značilna in izredno pomembna za nadaljnji pisateljev razvoj. Zdaj se da brez večjih težav ugotoviti, kje so že v teh prvih tekstih zametki kasnejšega mojstrskega pripovednika. Predvsem je značilna njegova živa in neposredna beseda, v kateri sta združeni dve osnovni prvini: izredna subjektivna nadarjenost za oblikovanje in pripovedovanje in pa bogata in še živa tradicija kmečkega ljudskega pripovedništva o dogodkih in ljudeh v domačem kraju. Pomembna je ljudskost prvih Prežihovih spisov; ta se ne odraža samo v izraznih sredstvih in načinih, ampak tudi v značilnih pogledih na življenje, ki so nedvomno rezultat določenih družbenih razmer in do katerih je ljudstvo prišlo po dolgoletnih izkušnjah. Izredno veliko obeta Prežihovo dobro poznavanje psihologije ljudi in kolektivov in pa pisateljeva zelo razvita sposobnost podoživljanja, samo tako si lahko razložimo, da je že na začetku svoje pisateljske poti mogel ustvarjati tako sintetične slike, kot je npr. *Petkov Cenc*. Pomembno je, da že v teh prvih spisih, ki so večinoma avtobiografski in pisani v prvi osebi, pride na več mestih do izraza pisateljeva vztrajna vitalnost. Že ves zgodnji Prežih je v aktualni problematiki svojega časa in prostora. Zato ni čudno, da njegovo opisovanje težkega in nečloveškega življenja socialno ogroženih ljudi in prikazovanje izkoriščevalskih teženj kapitalističnega družbenega sistema sovпада z bojem svetovnega proletariata za njegove pravice. Ena najbolj privlačnih črt, ki jih je pisatelj pokazal že na začetku svoje literarne poti, je zelo topel odnos do vsega, kar je v človeku človeškega. Prežihov Voranc je začel pisati brez sistematične literarne izobrazbe, ves je zrasel neposredno iz

* Lovro Kuhar — Prežihov Voranc, Zbrano delo. Prva knjiga, Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1962.

stvarnih razmer in potreb, zato je razumljivo, da se je oprjel močno realističnega prikazovanja življenja.

Povesti so na prvi pogled najbolj izdelani teksti. V njih se da zaslediti še največ priučenega, vendar to nikoli ne zasenči pisateljevih individualnih oblikovalnih značilnosti. Zbirka je s svojo kritiko obstoječih družbenih razmer izrazito idejno opredeljena. Opisuje majav življenjski položaj deklasirancev, nekvalificiranih delavcev, kmečkih delavcev brez svoje zemlje in potepuhov. Izmed petih spisov je samo eden — *Borba* — iz čisto kmečkega življenja. Čeprav je avtobiografski, lahko iz njega sklepamo, da pisatelj najbolje pozna življenje kmečkega človeka.

To vidimo tudi iz prvega razdelka *Nezbranih novel in črtic*, ki je motivno vezan na vas. V teh spisih je ljudsko izročilo najbolj očitno, čeprav je vsa problematika, o kateri pisatelj piše, subjektivno občutena in doživeta. Že tu srečamo značilni motiv nezlomljive želje po lastni zemlji. Pripoved o kmečkem življenju je že v teh spisih razmeroma najbolj razgibana.

Dve deli iz življenja inteligence izpričujeta, da pisatelj te snovi še daleč ni poznal tako dobro kakor vas. Tu ni tako suveren in neposreden kot v spisih o kmetih. Posebno v *Dr. Brincu in usodnih Pušnikovih garah* je mogoče opaziti, da je na izobraženca gledal še precej v smislu kmečke šaljivosti. Z *Jubilejem* je nekoliko drugače, ker je v tej noveli glavni poudarek na germanizatorskem pritisku. Nekaj slik iz grofovskega življenja je namenoma nekoliko shematičnih, da pride tako bolj do izraza velika razlika med reveži in kapitalisti.

Poleg črtic in novel iz kmečkega življenja zavzemajo največ prostora v prvi knjigi Prežihovih zbranih del spisi o življenju delavcev, brezposelnežev in potepuhov. Te ljudi je pisatelj poleg kmetov tudi najbolj poznal. Spoznaval jih je predvsem v letih 1911 do 1913, ko je iskal priložnostnega zaslужka med Trstom in Celovcem, ko je bil v Ljubljani v zadrुžni šoli, in kasneje, ko je služboval v ravenski jeklarni. Nečloveško življenje teh ljudi je mladega pisatelja zelo prevzelo, tako da je večino svoje prve knjige posvetil njihovim problemom.

Četrty razdelek nezbranih novel in črtic obsega vojne motive, doživetja vojaka in ujetnika. V teh spisih že lahko zaslutimo kasnejšega tvorca najboljšega slovenskega pripovednega teksta o prvi svetovni vojni. Zelo jasno je izražena osnovna ideja proti vojni.

V *Dodatku* so poleg črtice iz delavskega življenja *Med odmorom* in nekaj *Koroških narodnih pregovorov in rekov* natisnjeni še do sedaj neobjavljeni odlomki *Zapiskov iz grelnice*; to so slike iz zatočišča potepuhov in brezposelnih.

Več kot petino knjige zavzemajo *Opombe*. Drago Druškovič, ki jih je napisal, je poleg razpravljanja o dosedanjih izdajah, o obsegu in ustroju izdaje in o pisateljevih rokopisih zbral veliko podatkov o nastanku in objavi posameznih del. Pri takem pisatelju kot je Prežihov Voranc, ki ima izredno veliko regionalnih posebnosti, so posebnega pomena opombe, katere razlagajo te posebnosti; teh je zbral urednik veliko.

Čeprav je bil Prežihov jezik izredno svež in živahen, je bil iz razumljivih vzrokov večkrat sprt s pravopisnimi in slovničnimi normami. Urednika sta jezik popravljala tako, da ni prikrajšana njegova koroška obarvanost; zamenjavala sta srbohrvaške izraze in izrazite knjižne tvorbe, narečno leksiko in sintaktične posebnosti sta pa večinoma pustila pri miru, samo da sta take

primere v *Opombah* razložila. Mislim, da je ta postopek načelno sprejemljiv. Vendar je škoda, da za zdaj še ni mogoče natančno povedati, v katerem tematičnem območju so uredniki najbolj popravljali Prežihov jezik. Zdi se, da so v najlepšem jeziku pisani spisi iz kmečkega življenja.

France Novak

FERDO GODINA, DAJMO ŽIVETI TUDI DRUGIM

Najnovejša knjiga *Ferda Godine** je tematsko osredotočena v glavnem na dva problema: prvič, na položaj malega, vsakdanjega, nepomembnega človeka v naši novi družbi (z izjemo črtic *Ecce homo na mariborskem mostu*, *Ironija* in *Dajmo živeti tudi drugim*, od katerih opisujeta prvi dve čas pred drugo svetovno vojno, tretja pa majhno epizodo iz partizanov), in drugič, na aktualne dnevne pojave iz življenja »malo večjih rib«, kjer graja pisatelj razne nepravilnosti in absurdnosti v našem gospodarskem in kulturnem življenju.

Temu primerno so tudi novele in črtice, ki sestavljajo zbirko, napisane, če uporabim izraz iz glasbene terminologije, v dveh osnovnih tonovskih načinih: prve preveva malce zagrenjena, trpka, resna in včasih celo boleča ironija, ki res da ni zelo ostra in napadalna, vendar kljub temu popolnoma brez predsodkov in ki z neko globoko življenjsko modrostjo ugotavlja, da smo ljudje pač taki, kakršni smo, in da se temu pač ne da odpomoči; v drugih pa prevladujeta predvsem močna grotesknost in karikiranje, kajti Godini se zdi, da lahko edinole na ta način prikaže vse tiste nepotrebne in nesmiselne napake, ki jih srečavamo dandanes na vsakem koraku. In zavoljo tega ni prav nič čudno, da je prvi del mnogo tehtnejši, umetniško pomembnejši, pa tudi napisan bolj scela. Mogoče kažeta to najbolj novelici *Človek, ki bi bil rad drugim enak* in *Bine Rot*, v katerih je avtorjevo hotenje prikazati tako zapleten pojav, kakor je življenje, v vsej njegovi kompleksni povezanosti in z vsemi njegovimi protislovji, dobilo še najbolj primerno literarno podobo, čeprav je npr. konflikt, ki zaplete zgodbo o Binetu Rotu, tak, da se bravec, rad ali nerad, mora postaviti na junaku nasprotno stran.

Nasprotno pa zapuščajo ostale novele močan vtis skonstruiranosti, saj so polne bizarnih in včasih celo neokusnih pretiravanj, k njih neučinkovitosti pa pripomore tudi njihova enodnevnjska aktualnost (npr. kritiziranje direktorjev, ki je v modi samo trenutno). Tu Godini ni uspelo pokazati na pravo bistvo vseh pojavov, ki jih opisuje: le-to je namreč prav tako (če ne še bolj) boleče kakor pri problemih, ki jih obravnava v novelah s tematiko iz našega vsakdanjega življenja, kajti tam gre večinoma vendarle za napake v značajih ljudi samih, ne pa toliko za nepravilnosti, ki se porajajo v družbi. Zavoljo tega sta predvsem noveli *Življenjepisa Andreja Vrtačnika* in *Črne koze prihajajo* umetniško mnogo manj prepričljivi, čeprav je avtor pokazal v njiju določeno mero poguma. Godina se namreč povsem zadovoljuje samo z registracijo teh pojavov, ne spušča pa se niti v odkrivanje vzrokov in silnic, ki so povzročile, da je do njih prišlo, niti ne skuša najti izhoda iz tega položaja. Poleg tega so tudi njuni osnovni konflikti preveč skonstruirani in celo banalni. V manjši meri velja to

* *Ferdo Godina, Dajmo živeti tudi drugim*. Opremil Jože Brumen. Cankarjeva založba. Ljubljana 1962.